

Інформаційна війна

НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**СТРАТЕГІЇ ТА ПРИЙОМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ В
ПЕРЕКЛАДІ НОВИН**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІДЕОЛОГІЯ І ПЕРЕКЛАД.....	6
1.1. Концепція політичної ідеології	6
1.2. Ідеологія з погляду перекладознавства.....	7
1.3. Поняття гейткіпінгу та мовних маніпуляцій у контексті новинного перекладу	10
РОЗДІЛ 2. СТАДІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НОВИН	14
2.1. Маніпуляція тексту на стадії збору інформації для новини.....	14
2.2. Маніпуляція на стадії відбору тексту з новинної статті для перекладу....	15
2.3. Маніпуляція тексту на стадії перекладу новини	16
2.4. Маніпуляція на стадії остаточного формування перекладеної новини. ...	24
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Сучасний світ неможливо уявити без інформаційного простору, в якому циркуляція різного роду дискурсів є для нас природною і звичною. У цьому просторі засоби масової інформації відіграють чи не найважливішу роль у сфері впливу на суспільство та громадську думку. ЗМІ надають нам постійний доступ до актуальної інформації, завдяки чому росте загальна обізнаність і залученість суспільства в державних процесах. Однак стрімке та широке поширення новин за допомогою мережі "Інтернет" створює загрозу появи дезінформації, а також стереотипів та ненависті. Вплив на громадську думку через Інтернет посилюється в умовах інформаційної війни, коли новинні статті в соціальних мережах подають із метою формування в суспільстві чи групі людей необхідної точки зору, створення громадської думки з певних питань на користь ініціатора інформаційної війни, основними складовими якої є пропаганда і маніпулювання свідомістю та ідеями населення. Оскільки новинний переклад може запобігти або сприяти поширенню дезінформації в медіапросторі, створити сприятливі умови для поширення неперевіреної й фейкової інформації тощо, його слід розглядати як важливий інструмент маніпуляції. Проблеми маніпуляції та ідеології в засобах масової інформації необхідно досліджувати через призму перекладознавства зокрема, позаяк більшість новинних статей, що стосуються ситуації у світі, перекладають. Сьогодні дослідникам необхідно приділяти особливу увагу точкам перетину засобів масової інформації та політичного дискурсу, оскільки звичайному читачеві практично неможливо розрізнити ідеологічно забарвлену новину, яка в більшості випадків орієнтована на нього. Ідеологія як основний принцип інформаційної війни стає рушійною силою, що змушує різні сфери й аспекти людського життя (правові, філософські, психологічні, моральні та інші) перетинатися, накладатися один на одного, виступаючи неоднозначним елементом, оскільки конотативні аспекти можуть мати різну інтерпретацію учасниками політичного дискурсу. Це також пов'язано з наявністю певних політичних поглядів, властивих окремій групі суспільства. Беручи до уваги все

вищесказане, ми можемо з упевненістю сказати, що переклад ідеологічного аспекту політичного і медійного дискурсу вимагає уваги з боку перекладачів, оскільки ці області знаходяться на перетині таких дисциплін, як перекладознавство, психолінгвістика, соціолінгвістика і лінгвістика тексту. Також неможливо уникнути того факту, що тема дослідження лежить на перехресті перекладознавства і контрастивної лінгвістики. Методи маніпуляції, які використовуються в засобах масової інформації, діють в міждисциплінарному просторі, вони демонструють різноманітність у своєму прояві, тому вимагають ретельного дослідження і вивчення.

Використання маніпулятивних прийомів впливу на свідомість, ідеологічна обробка текстів новин та їх переклад сьогодні є однією з важливих проблем перекладознавства, що визначає **актуальність цієї роботи**.

Мета дослідження – аналіз прикладів та виокремлення стратегій маніпуляції, що застосовуються в корпусі зразків, оцінка їх ідеологічного впливу та механізмів їх відтворення в перекладі новин.

Предмет дослідження – приховані маніпуляційні техніки, до яких вдаються ЗМІ при підготовці та перекладі новин, що стосуються політичного життя України, Росії та англomовних країн.

Об'єктом дослідження є стратегії та методи маніпуляції у перекладі новин, які застосовуються українсько-, англо- та російськомовними засобами масової інформації, та мають значний вплив на рецесію категорії "Україна" у світі.

Матеріалом дослідження став корпус новинних статей на політичну тематику та їх перекладів, опублікованих українською, англійською та російською мовами.

Новизна дослідження полягає в тому, що стратегії маніпуляцій у дискурсах (зокрема ЗМІ, політичних) та їх перекладі на основі новинних статей на політичну тематику отримали мало уваги в галузі перекладознавства, а тому може бути особливо актуальним та зацікавить науковців і дослідників перекладознавства і може розглядатися як нетиповий зразок дослідження.

Окрім того, використання досліджених нами стадій та методів лінгвістичних маніпуляцій у перекладі дозволяють аналізувати сучасні новини та їх переклад, що може у майбутньому допомогти боротися із маніпуляцією, дезінформацією та зменшувати маніпуляційний вплив російської пропаганди в українському медіасередовищі.

При дослідженні були використані такі **методи**, як дескриптивний аналіз, методи класифікації, контрастивний аналіз різних інтертекстуальних елементів в оригіналі та перекладі, контекстний аналіз та дискурс-аналіз.

Практичне значення полягає у використанні матеріалів роботи в майбутньому для кращого розуміння маніпулятивних прийомів мови та ідеології в перекладі, а також для використання в перекладі політичного медіадискурсу.

Наукова робота **складається** зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. У вступі висвітлюється тема дослідження, об'єкт і предмет дослідження, основні цілі роботи, новизна та практичне значення. Розділ 1 містить огляд досліджень і теорій на тему, описану у вступі, аналіз політичної ідеології та ідеології в перекладознавстві, поняття новинного дискурсу та впливу засобів масової інформації на свідомість індивіда і суспільства. Розділ 2 присвячений аналізу прийомів маніпуляцій у новинних статтях, виокремленні стадій маніпуляцій та їх методів на різних мовних рівнях. Висновки підсумовують результати аналізу та пояснюють, чи досягнуті основні цілі.

РОЗДІЛ 1. ІДЕОЛОГІЯ І ПЕРЕКЛАД

1.1. Концепція політичної ідеології

Поняття "ідеологія" принесла нам епоха Великої французької революції. Сам термін, вперше використаний французьким філософом та громадським діячем графом Антуаном Дестю де Трасі на початку ХІХ ст, спочатку не мав у собі негативного контексту – автор слова у своїй фундаментальній праці "Елементи ідеології" запропонував досліджувати та аналізувати ідеї та їх походження, які вважав ключем до всіх наук та на які повинні опиратися основні принципи політики та інших дисциплін [6, 73].

Ідеї Просвітництва, такі як прогрес розуму, гуманізму, свободи та самоутвердження людини як індивіда не пройшли повз філософську школу "ідеологів", до якої і належав Дестю де Трасі та його однодумці – послідовники Джона Локка та Етьєна де Кондільяка – центральних фігур течії філософії Нового часу, а саме емпіризму. Ідеологія для де Трасі – система ідей, яка повинна не лише об'єднати всі науки, а й дослідити процеси виникнення та змін домінантних у соціумі ідей. На зміну вищезгаданому першопочатковому значенню ідеології прийшов розгляд її як відображення ілюзорної свідомості, ідеалістичної концепції, відірваної від реального соціального життя, яка представляла втілення думок, і породжувала ідеї, які мали практичну цінність. Таке трактування терміну лягло в основу марксистських концепцій. Через півстоліття, у 1845 році, ми знову зустрічаємо термін "ідеологія", проте вже у спільній праці німецьких філософів Карла Маркса та Фрідріха Енгельса "Німецька ідеологія". Останній у листі до історика та філософа Франца Мерінга формулює таке визначення поняття "ідеологія": "Ідеологія – це процес, який здійснює так званий мислитель свідомо, але з фальшивою свідомістю. Справжні мотиви, які спонукали його, залишаються йому невідомими, інакше це був би зовсім не ідеологічний процес. Тому він уявляє хибні або очевидні мотиви. Оскільки це процес мислення, він черпає як його форму, так і зміст із чистої думки, як свого власного, так і його попередників" (у всіх випадках, де не зазначено інакше, переклад наш. – У.Д., І.Г.) [31].

Трактувань поняття "ідеологія" є чимало, і з історичним розвитком людства ці значення змінювалися. Зараз для нас ідеологія, за визначенням Академічного тлумачного словника, це "сукупність філософських, політичних, правових, моральних, релігійних та мистецьких поглядів, що характеризують те або інше суспільство, клас, політичну партію" [29]. Тому ми можемо зробити висновок, що трактування змісту та денотативне значення поняття деформувалися та більше не сприймаються у його первинній, створеній Антуаном Дестю де Трасі, формі.

1.2. Ідеологія з погляду перекладознавства

Оскільки мовні засоби вже давно використовуються задля виконання певних політичних цілей, ми з упевненістю можемо стверджувати, що українська мова, як і англійська, є частиною сфери ідеології. З цього випливає, що будь-які тексти, написані англійською і перекладені на українську та навпаки, стають предметом дослідження перекладознавства. Перекладознавство, яке хоч і вважається відносно молодого наукою, почало займатися питаннями ідеології в перекладі з минулого століття. Їх досліджували такі перекладознавці як Дж. Мандей, К. Шефнер, М. Тимочко, Т. ван Дійк, Є. Мейсон, Б. Хатім, А. Кам'янець, М. Рудницька та багато інших. Деякі теоретики перекладу навіть запропонували свою термінологію та моделі перекладу. Анрі Лефевр, наприклад, описує ідеологію таким чином: "Концептуальна сітка, яка складається з думок і поглядів, які в певний час вважаються прийнятними в певному суспільстві, через які читачі та перекладачі підходять до текстів і стверджують, що переклад керується перш за все патронажем, який складається з ідеологічних, економічних та статусних компонентів..." [12, 137]. Безіл Хатім та Єн Мейсон також зробили величезний внесок у перекладознавство. У своїй праці *The Translator as Communicator* вони стверджують, що переклад ніколи не був нейтральною діяльністю. Досліджуючи проблеми ідеології в контексті перекладознавства, вони виокремили два поняття:

1) ідеологія перекладу – під якою мається на увазі вибір між комунікативним та семантичним, орієнтацією на читацьку аудиторію чи індивідуальний стиль автора. Це вибір між такими стратегіями перекладу, як одомашнення та очуження. Ідеологічне підґрунтя цих методів перекладу описує також Л.Венуті у праці *The Translator's Invisibility*.

2) переклад ідеології – у якій перекладач виступає посередником, медіатором, та "фільтрує" текст оригіналу через призму власного світогляду та ідеології. Результати такого перекладу є різними та ступінь посередництва (translatorsmediation) не завжди може вважатися одомашненням. Власне, медіація – це "ступінь, до якої перекладачі втручаються в процес передачі, вносячи власні знання та переконання в обробку тексту. Таким чином, формальна передача повторення буде частиною глобальної текстової стратегії, що характеризується більшим чи меншим ступенем посередництва" [15, 120-121].

За Пітером Фосетом та Джеремі Мандеєм, суть ідеологічного втручання в переклад полягає в тому, що вибір, зроблений у процесі перекладу (не лише перекладачем, але й усіма залученими до процесу, включно з тими, хто обирає текст, який потрібно перекласти), у більшості випадків визначається ідеологічно обґрунтованими стратегіями, що регулюються тими, хто при владі. Вони мають вплив на цільового читача, який, тим не менше, сприймає такий текст як оригінал (не замислюючись або свідомо ігноруючи це), а не переклад. Самі автори статті стверджують: "Статус сприйняття правдивості слів цільового тексту може бути розкритий, лише коли порівнюються оригінал і переклад та їх паратекстуальні рамки, навіть якщо мотивація будь-яких змін може залишатися відкритою для припущень" [12, 138].

Ідеологія і справді відіграє важливу роль при виборі текстів для перекладу, особливо в державах, де ідеологічний контроль з боку влади проявляється у будь-якій сфері життя. У багатьох авторитарних державах були розроблені спеціальні системи контролю над перекладацьким процесом. Яскравим прикладом може слугувати ситуація з перекладами у тоталітарному

Третьому Райху: у нацистській Німеччині перекладачі вважалися ворогами народу, переклади ж – загрозою єдності німецького суспільства. З 1933 року ситуація з перекладом набула державного рівня та контролювалася гестапо та Міністерством пропаганди. Схожа ситуація була і в Радянському Союзі – ще одній авторитарній державі, що трималася на власній ідеології. У випадку з СРСР, де основним інструментом контролю перекладів була цензура, ідеологічний контроль виконувався через "Главлит" (Головне управління у справах літератури та видавництва) та "Главрепертком" (Головну репертуарну комісію – державну цензурну систему [4, 26]. В Україні в останні десятиліття перебування в складі СРСР громадська думка відповідала ідеологічним критеріям панівної партії, що мало негативний вплив на розвиток перекладу. Ідеологічний апарат Радянського Союзу сформував думку про те, що єдиною інтернаціональною мовою була російська, і тому система пропускала ідеологічно оброблений переклад на російську мову – ту, якою мала володіти кожна "радянська" людина. Такий переклад ставав "канонічним", а українські переклади намагалися максимально наблизити до норм російського перекладу [4, 26]. Проте все ж навіть заборонені в СРСР твори та переклади друкувалися, хоч і нелегально, підпільно, у "самвидаві".

Щоправда, політична цензура перекладів на території країн Радянського Союзу застосовувалася і раніше за Російської Імперії – згадаймо лише Емський указ 1876 року, виданий Олександром II, який забороняв видавати переклади з іноземних мов українською.

Інша дослідниця ідеології в перекладі, Крістіна Шефнер, висловлює думку про те, що будь-який переклад, по суті, є ідеологічним, адже при виборі тексту перекладу перекладач керується певними інтересами, завданнями та цілями. Щодо ідеологічних аспектів, то вони також можуть бути очевидними у тексті. У більшості випадків це залежить від самого тексту, його комунікативної мети, жанру та теми. Сама Шефнер запевняє, що "ідеологічні аспекти також можна визначити у самому тексті, як на лексичному рівні (що відбивається, наприклад, у навмисному виборі чи уникненні певного слова), так

і на граматичному рівні (наприклад, використання пасивних конструкцій, щоб уникнути вираження слова)" [25, 23].

Хоча й сам твір, який має перекладатись, може мати прихований політичний підтекст або ж бути відверто політичним чи неймовірно складним, як мовленнєвий акт з аспектами локуції, іллокуції та перлокуції, ідеологія перекладу лише частково визначається текстом твору та його темою. Вона є сумішшю змісту тексту та мовленнєвих актів, адже основною метою перекладача має бути відтворення всіх аспектів мовленнєвого акту – локуції, іллокуції та перлокуції – у своєму перекладі [27, 183].

1.3. Поняття гейткіпінгу та мовних маніпуляцій у контексті новинного перекладу

Ідеологія спрямована на контроль свідомості мас населення, тому вона послуговується різноманітними механізмами для досягнення цієї мети. Одними з найефективніших засобів маніпуляцій були і є мовні засоби. Використання ретельно підібраних слів здатне докорінно змінити всю почуттєву гаму адресата, деформувати позицію мислення, схилити до зміни світогляду тощо. Про це також зазначає перекладознавиця А.Кам'янець: "Мовною маніпуляцією вважають використання особливостей мови та принципів її вживання з метою прихованого впливу на адресата в потрібному для мовця напрямі. Коли приховані можливості мови мовець використовує для того, щоб нав'язати реципієнту певне уявлення про дійсність, ставлення до неї, емоційну реакцію чи намір, що не збігаються з тими, які адресат міг би сформулювати самостійно, відбувається мовна маніпуляція" [2, 170]. Існує безліч лінгвістичних засобів, які використовуються з метою ідеологічної обробки свідомості та маніпуляцій – у цей арсенал входить як поширення фейкової та нічим не підтвердженої інформації, так і використання тонших, завуальованих маніпуляційних мовних механізмів, тобто використання прихованих можливостей мови з метою нав'язування реципієнту потрібної адресанту реакції або картини світу, яку адресат, при самостійному ознайомленні, сформулювати б не міг [2, 170].

Не можна не погодитися з тим фактом, що елементи медійного дискурсу (у тому числі новини та їх переклади), який характеризується чи не найвищим рівнем використання маніпуляційних технік при передачі інформації реципієнтом, варто аналізувати на наявність та ступінь ідеологічної обробки тексту. Важливим для перекладу новин є той етап, коли перекладач новинної статті повинен перекласти текст з уже наявними в ньому маніпуляційними прийомами – таким чином виникає загроза "подвійної маніпуляції" [3, 189], тобто збереження як маніпуляцій оригінального тексту, так і створення перекладачем нових, базованих на власній ідеології або поглядах тієї чи іншої панівної інституції (керівництва чи державної верхівки). Інтерпретуючи новину, перекладач може не тільки змінити її зміст, а й наповнити іншими значеннями. Новини неможливо розуміти поза соціокультурним контекстом, адже новина – це процес активної комунікації між автором та цільовою аудиторією (споживачем). Внаслідок такої комунікації відбувається обмін думок, норм, ціннісних орієнтирів.

У контексті перекладу новин важливим є поняття "гейткіпінгу" – процесу, за допомогою якого велика кількість інформації про подію опрацьовується та відбирається задля подальшого її висвітлення у засобах масової інформації. Цей термін вперше використано в 1950-х роках дослідником Левіном у його незакінченому рукописі *"Кордони в груповій динаміці: II. Канали групового життя; Соціальне планування та дослідження дій"*, опублікованому в 1947 році, де слова "гейткіпінг" і "комунікація" вперше були використано разом [19]. У 1951 році в *"Теорія поля в соціальних науках"*, відредагованій антології робіт Левіна, розроблено "теорію інформаційних каналів і гейткіперінгу". Автор використовував концепцію "гейткіпера" для дослідження іноді складного маршруту новинних текстів від новинної події (початкового виробника) до кінцевого користувача (читача новин), а також вибору і змін інформації, які відбуваються на цьому шляху [19]. Таким чином, концепція показує, як громадська думка може зазнати широкомасштабних соціальних змін.

Гейткіпінг присутній майже у всіх аспектах виробництва новин і є однією з найбільш тривалих тем для вивчення в соціології ЗМІ. Концепцію можна описати як процес управління потоком даних в інформаційних каналах. Гейткіпери в певних важливих областях інформаційного каналу виконують функцію контролю. Вони вибирають, чи дозволено інформації продовжувати свій маршрут в каналі, а також в якому форматі і змісті дозволено передавати ці повідомлення [28].

Відповідно до теорії гейткіпінгу інформацію модифікують протягом усього маршруту, який проходить текст перед тим, як стати новиною. У контексті поширення новин по всьому світу дуже мало було написано про переклад. Як правило, перекладу приділяється недостатньо уваги у дослідженнях, присвячених темі міжкультурної комунікації. Вуорінен підкреслив ідеологічну роль перекладу при відборі і цитуванні оригінальних матеріалів в новинних статтях. Гейткіпінг інтегрований в "комунікаційні моделі та особливості організації", як зазначає Вуорінен, який спирається на дослідження в галузі комунікації [28, 168]. В результаті етичні міркування здаються менш важливими в цьому контексті: переклад здійснюється в установах, що знаходяться під впливом індивідуальних, колективних і суспільних інтересів, які, ймовірно, побічно вплинуть на остаточний текст.

На цьому етапі важливо підкреслити, що існують два види маніпуляції (як зазначає А. Краміна): свідомо і несвідомо [16]. Маніпуляція при перекладі, що виникає в результаті різних ідеологічних, економічних, культурних, політичних і соціальних факторів, називається свідомою маніпуляцією; маніпуляція, що виникає в результаті необачності перекладача, називається несвідомою маніпуляцією. Більшість несвідомих маніпуляцій – це когнітивний феномен. Перекладачі "залишаються в рамках суспільства, у якому вони народилися та/або вирости" [17, 13]. Коли перекладач працює в цільовій спільноті, він або вона в першу чергу одомашнює іноземний текст; в результаті перекладач може несвідомо поводитися як маніпулятор через нестачу лінгвістичної та/або культурної обізнаності.

Переклад – це компонент більш широкого і складного процесу, який не обов'язково пов'язаний з досконалою передачею змісту. Насправді переклад може бути присутнім у створенні новин різними способами (часто навіть непомітно). Створення, переклад та розповсюдження новин, ймовірно, є найбільш помітними засобами, які організації (переважно пов'язані з владою) використовують із метою впливу на міжнародну аудиторію, вибираючи, яку інформацію необхідно опублікувати, а яку – ні. На основі моделі Шумейкера стає зрозуміло, що переклад не можна вивчати ізольовано від індивідуального, соціального та культурного контексту, в якому він відбувається [26]. Навпаки, переклад є невід'ємним елементом цієї структури, і на нього впливають різні внутрішні і зовнішні обставини.

Гейткіпер не може повністю вільно впливати на переклад; він повинен працювати в рамках обмежень комунікаційних норм, щоб домогтися того чи іншого результату. Звичайно, жоден з акторів – індивід, суспільство, організація або соціальний інститут – не може уникнути того факту, що всі вони пов'язані з соціальною системою і "покладаються на неї для виживання" [4, 53].

РОЗДІЛ 2. СТАДІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НОВИН

При перекладі новин текст проходить декілька етапів маніпуляції. У процесі комунікації беруть участь, принаймні, три основні зацікавлені сторони: інформаційне агентство на конкурентному ринку; медіа-експерти, які беруть участь в перекладі новин; читачі як кінцеві одержувачі новин. Ми пропонуємо наступну структуру процесу перекладу новин:

2.1. Маніпуляція тексту на стадії збору інформації для новини

Перший етап часто визначає те, як новину сприйматиме світ. На цьому етапі новинна агенція збирає інформацію, вирішує, що важливо, а що можна опустити, і створює вихідний текст – новину. Варто зауважити, що якщо на цьому етапі створюється новина, то на третьому – перекладач її переписує (як писав піонер Маніпуляційної школи у перекладознавстві А. Лефевр: "Переклад – це, звісно, переписування оригінального тексту" [17,3]). Отже, методи, використані на різних стадіях творення перекладеної новини, також різняться. Ноам Чомскі – американський лінгвіст-теоретик виокремив 10 основних "журналістських маніпуляцій", що використовуються у засобах масової інформації [10, 1-3]. Серед них: стратегія відволікання, стратегія "Проблема-реакція-рішення", стратегія "апелювання до образу дитини" (наприклад, уривок з інавгураційної промови Володимира Зеленського: *"Я дуже хочу, щоб у наших кабінетах не було моїх зображень. Бо президент - це не ікона, не ідол, президент - це не портрет. Повісьте туди фотографії своїх дітей і перед кожним рішенням дивіться їм в очі"* [5655]) та ін. Крім цих підходів, характерних для журналістської професії, є ще два способи розкрити правду:

1. Фальсифікація, приклад якої ми часто простежуємо в російськомовних ЗМІ, метою яких є накладання власної ідеології на події, що відбуваються в Україні. Наприклад, ось така цитата була опублікована у десятках російськомовних ЗМІ, серед яких RIA.ru, Gazeta.ru, AIF.ru, "Федеральное агентство новостей" тощо: *"Украинский военный эксперт Валентин Бадрак предложил ВСУ ударить по российским оружейным заводам"* [32]. Насправді висновок, зроблений нованарнями, є "перекладом" цитати Валентина

Бадрака з відео-інтерв'ю "Українська техніка здатна пошкодити 10 танків одним ударом – Бадрак", де автор, власне, розповідав про можливості ЗСУ, але схожих пропозицій від нього не було [33]. А отже цільова аудиторія видань отримує неправдиву інформацію, яка здатна вороже налаштувати читачів до воєнного експерта та України зокрема.

2. Приховування (навмисне маскування важливої інформації та/або її спотворення): маніпулювання фактами шляхом перебільшення, мінімізації або двозначності. Використовуючи ці стратегії, автор надає читачеві вже оброблений вихідний текст, який незабаром перекладуть і опрацюють знову. Лефевр стверджує, що у вихідному тексті "ідеологія, поетика, всесвіт дискурсу і мови об'єднуються, змішуються і стикаються" [17, 232]. Як приклад можна навести переклад російськими ЗМІ виступу Володимира Зеленського на 76-тій Генасамблеї ООН. Його слова *"..та мілітаризації нашого українського окупованого півострова..."* [55] російський новинний портал ТАСС переклав та процитував як *"..а также о якобы милитаризации <...> полуострова"* [34], приховавши таким чином згадку про те, що півострів, за міжнародним правом, є українським та знаходиться під російською окупацією, від читача порталу.

2.2. Маніпуляція на стадії відбору тексту з новинної статті для перекладу

Ми визначаємо такий етап як проміжний, оскільки єдина маніпуляція на цьому етапі, – це відбір виразів, речень або абзаців з вихідного тексту. Тим не менш, другий етап важливий, коли на роботу ідеологічно або політично впливає агент перекладу ("Агент" – соціологічний термін, і він позначає людину, агентство або навіть видання, залучених в процес культурного обміну [21]). Кінцева мета перекладеного матеріалу визначає сам процес перекладу. І виокремлення інформації, взятої з оригінального тексту, також можна використовувати як метод маніпуляції. Прикладом такої маніпуляції вважаємо видалення усіх коментарів та сатиричних ремарок, які дають важливу інформацію про контекст слів президента, в інтерв'ю Володимира Зеленського *The Guardian*, переклад якого значно менший за оригінал. Так з оригінальної цитати *"The latest problem is coronavirus. Angry villagers, scared their hospital is*

hosting returnees from China, have attacked the buses transporting them. The day before we meet, Zelenskiy dispatched his health minister to join the evacuees in quarantine, as proof they pose no danger. "It was her choice, but I suggested it," he says, chuckling in a way that implies he gave her little alternative" [36] згодом було видалено інформацію про ситуацію з коронавірусом в Україні, а також видалено й коментар інтерв'юера про альтернативу, яку не було надано міністру охорони здоров'я: *"Ви відправили міністра чи вона сама хотіла до них (у Нові Санжари)? – Я їй сказав, що це була б гарна ідея. Вона сама вирішувала, але я запропонував"* [37]. У результаті така зміна впливає на сприйняття статті: в оригіналі цільовий читач розуміє, що В. Зеленський в основному наказав, а не пропонував міністру охорони здоров'я приєднатися до евакуйованих на карантині. В українському варіанті, щоправда, це була лише пропозиція, яка не несла обов'язковий характер і була рекомендацією з боку глави держави.

2.3. Маніпуляція тексту на стадії перекладу новини

Методи маніпуляції на цьому етапі в основному використовують із метою посилення чи навпаки зниження рівня впливу вже обробленого тексту (у разі свідомої маніпуляції). Для впливу на свідомість людей використовуються різні методи лексичних і синтаксичних маніпуляцій [11, 45-52].

Мовні маніпуляції на синтаксичному рівні. Розділові знаки та інші графічні акценти можуть змусити слухача зосередитися на необхідних словах або виразах. Якщо зробити акцент за допомогою графічних символів неможливо, перекладачі можуть застосовувати інші інструменти, такі як підкреслення, жирний шрифт (*"Ранее представитель Пентагона Джон Кирби заявил на брифинге, что военное командование США не располагает данными о точной дате возможного военного вторжения России в Украину"* [40]) і т. д.

Аналізуючи переклад на синтаксичному рівні, Марі Нордлунд пропонує наступні методи маніпуляції [23]:

Транзитивність. "Транзитивність передбачає вивчення опису, що зазвичай присутній у новинах (особливо, якщо ті перекладені): що відбувається; хто учасники; які обставини" [7, 30]. Фаулер стверджує, "агент перекладу, держава, процес перекладу і так далі, мабуть, є основними категоріями, через які люди уявляють собі світ через мову" [13]. В результаті кожен текст, включаючи переклад, інкапсулює репрезентацію досвіду, про що сигналізує система транзитивності, і зміни в транзитивності можуть означати зрушення у репрезентації. Таким чином, точка зору і транзитивність нерозривно пов'язані. Звісно, останнє охоплює такі параметри, як дейксис і модальність також.

Активний і пасивний стан. Стан дієслова – це граматична категорія, яка вказує, чи є підмет у реченні суб'єктом дії або одержувачем дії. Активний стан підкреслює роль агента більше, ніж пасивний. Часто, перекладаючи текст, перекладач може опустити "by", тим самим видаляючи будь-яку згадку про актора. Коли увага зосереджена на актора, здебільшого використовують активний стан, адже такий метод підкреслює відповідальність за виконані актором дії. Фаулер стверджує, що пасивний стан змінює тон розповіді і створює ефект виразності [13, 78]. Коли ми читаємо речення у пасивному стані, дійова особа втрачає помітність, і проблема, порушена у статті, виходить на перший план. Одним з переконливих мотивів для засобів масової інформації видалити актора може бути те, що "ЗМІ здатні натякати на незаконну діяльність, насправді не висувуючи звинувачень, які могли б стати причиною судового переслідування" [24, 88]. З іншого боку, виключення актора може бути пов'язано з тим фактом, що актор справді невідомий. У проаналізованих нами статтями, ЗМІ доволі часто застосували такий метод маніпуляції при перекладі новин. Для прикладу, у статті, опублікованій 8 грудня 2021 р. під назвою "*США і ЄС домовилися вдарити по Росії в разі нападу на Україну*" [38], в якій автор посилається на офіційний сайт уряду Сполучених Штатів [39], така маніпуляція присутня вже у заголовку. Як зазначено в першоджерелі, США та Євросоюз "also agreed on the need to impose swift and severe costs on Russia if it

escalates its aggression in Ukraine" [39], але не погодилися атакувати Росію, про що йдеться в новинах, опублікованих Glavred.net ("...домовилися вдарити по Росії") [38]. Коли ЗМІ не вказують на актора, ми можемо говорити про зняття з актора відповідальності, але в цьому випадку ми простежуємо протилежну ситуацію, коли інформаційне агентство робить активними акторами США та ЄС, які нібито не просто погодилися щодо потреби, але й збираються вжити певних дій.

Антонімічний переклад. Бархударов стверджує, що антонімічний переклад – це "трансформації стверджувальної конструкції на негативну чи навпаки, при яких відбувається заміна одного зі слів у реченні вихідної мови на його антонім у мові перекладу" [1]. Якщо розглядати такий вид перекладу як спосіб маніпуляції, то після антонімічного перекладу вихідний текст набуває негативного відтінку або ж навпаки нейтралізує негативний відтінок, присутній в оригіналі. Перекладач може змінити емоційний зміст висловлювань головних героїв і, як наслідок, інтерпретацію читачів, передаючи інтертекстуальні елементи з негативними аналогами.

Модальність. До модальності відносять велику кількість методів, що застосовуються для вираження ставлення до певної особи, ситуації, події, а також висловлення суджень про те, що є істинним, ймовірним або бажаним. У критичному дискурсі модальність – це щось більше, ніж наявність явних модальних допоміжних слів, таких як *may, might, can, could, will, would, shall, should, must*. За допомогою модальності автор може також передати власну оцінку інформації та її правдивості. Фаулер стверджує, що "використання модальних фраз часто посилює відчуття суб'єктивності, створюючи уявлення про людину з голосом і думками" [13, 65]. Журналісти, наприклад, повинні обмежити використання модальних термінів, якщо вони хочуть бути об'єктивними. Тим не менше, за словами Реа, використання модальних допоміжних дієслів і спеціалізованих прислівників дозволяє публікаціям надавати читачам думки і здогадки, які можуть бути невірні витлумачені як справжні факти [24, 95]. Фаулер ж пропонує п'ять типів модальності, які

описують ставлення автора до аргументів, наведених у тексті: достовірність, передбачення, бажаність, зобов'язання, дозвіл. Останні два модальні значення (зобов'язання і дозвіл), очевидно, пов'язані з владою, але перші три також можуть бути активно задіяні у контексті ідеологічного перекладу: оцінки обґрунтованості, передбачуваності і (не) бажаності є частими частинами практик, за допомогою яких **формулюються претензії на владу і представляється легітимна влада.**

Модальність доволі часто зустрічається як у вихідних текстах, так і в перекладах. Наприклад, на початку лютого Washington Post опублікував статтю з передбаченням подальших дій Росії щодо України: *“Russia is close to completing preparations for what appears to be a large-scale invasion of Ukraine that could leave up to 50,000 civilians killed or wounded, decapitate the government in Kyiv within two days, and launch a humanitarian crisis with up to 5 million refugees fleeing the resulting chaos, according to updated U.S. military and intelligence assessments briefed to lawmakers and European partners over the past several days”* [41]. Згодом був опублікований переклад статті на російському порталі ВВС, який зберігає елемент передбачення: *“В субботу газеты New York Times и Washington Post, также ссылаясь на анонимных американских чиновников, дали прогноз, согласно которому полномасштабное вторжение может привести к быстрому захвату Киева и к большим жертвам - до 50 тысяч человек”* [44]. Ще один яскравий приклад передбачення зустрічаємо у статті The New York Times: *“Some administration officials believe that Mr. Putin...may see his chance to reconstitute pieces of the old Soviet Union, they fear, at a moment when Germany is changing leadership and France is facing an election”* [42]. Український переклад статті, опублікованій на інфопорталі ТСН, також передає цей вид модальності: *“В Адміністрації Байдена вважають, що Путін хоче відновити СРСР хоча б частково через сприятливі умови на міжнародній арені”* [43]; Яскравий приклад маніпуляції можемо прослідкувати у статті відомого російського новинного порталу Lenta.ru під назвою *“Отношения у нас хуже некуда” США и Россия на грани новой холодной*

войны. Почему в Америке этому не придают значения?": *"Байден к Москве был по меньшей мере прохладен, если не сказать жёсток. Резкого ухудшения тоже ждать не стоило — все-таки у американского президента сейчас гораздо больше внутренних проблем, чем международных, так что он просто должен был следовать по проторенной до него санкционной дорожке. Однако кризис пришел, откуда не ждали"* [45]. Авторки статті В. Шварцман та Є. Первишева, таким чином, маніпулюють свідомістю читача, нав'язуючи останньому думку про те, що мав би зробити президент США, що ніяким чином не входить у їхню компетенцію;

Методи маніпуляції на лексичному рівні можна поділити на три підвиди:

- Лексико-семантичі:

Метонімія – створює образне сприйняття тексту, яке краще закарбовується в пам'яті людей, визначає заміну через асоціативний ряд чи сукупність суміжних означень (*"Кремль сожалеет, если Киев решил де-юре отгородиться от Донбасса"* [46]).

Нейтралізація – позбавлення тексту оригіналу його емоційного забарвлення. Велику кількість нейтралізації можна прослідкувати у перекладі інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського *The Guardian*, опублікованому на Офіційному сайті Президента України 8 березня 2020 року. Нейтралізацію у статті можна прослідкувати як у коментарях до відповідей Президента, так і в перекладі самих цитат. Наприклад, речення *"taking a nice holiday looks insensitive when his country is at war"* [36] у перекладі замінено такою цитатою: *"В Україні, м'яко кажучи, не всім добре. І, з одного боку, тобі треба трохи відпочити. А з іншого – ти розумієш, що не можеш якось так відпочивати, тому що комусь зараз погано"* [37], де фразу *"...країна у війні"* замінено більш нейтральною *"комусь... погано"*. Таку ж ситуацію ми простежуємо в перекладі речення *"I can't even sit there, it's awful"* [36], що Офіс Президента переклав як *"Я відчуваю страшний дискомфорт"* [37]. Ступінь дискомфорту в оригінальному тексті та перекладі різниться. Як подає Словник української мови, слово "дискомфорт" – це "відсутність належних умов,

потрібних для нормальної життєдіяльності людини, виконання певної роботи і т. ін.; невігода." [29]. Таким чином, можна припустити, що слово "дискомфорт" не передає того значення, яке ми маємо в оригіналі (навіть з прикметником "страшний", який підсилює значення). Відчуття дискомфорту в оригіналі занадто сильне, президент не може навіть сидіти в кімнаті.

Гіперболізація та **кліше**, що можуть використовуватися для створення необхідної презентації. Простежити гіперболізацію у новинному перекладі можна на прикладі коментаря Володимира Зеленського *The Guardian*, де фразу політика "*there is any diplomatic process they can offer Mr. Putin that would dissuade him from his fundamental goal of destabilizing President Volodymyr Zelensky's pro-Western government in Ukraine*" [36] українській аудиторії було передано у вигляді такого перекладу: "...сумнів, що дипломатія зможе змусити Путіна відмовитися від його основної мети – **дестабілізації України**" [37]. На зміну дестабілізації влади приходять дестабілізація всієї країни. Це перебільшення, оскільки уряд – це не вся країна. Враховуючи той факт, що оригінальна стаття має дещо сатиричне забарвлення, вважаємо, що за допомогою гіперболізації Офіс Президента "приховав" враження закордонного ЗМІ про владу при В. Зеленському.

У своїх маніпуляційних статтях російська пропаганда часто вдається до вжитку мовних кліше, які використовуються з метою розпалювання ворожнечі та є невід'ємним елементом інформаційної війни. Для прикладу, російські ЗМІ постійно послуговуються образом "*бандеровцев*", особливо у заголовках до статей: "*Недалеко от офиса Зеленского в Киеве прошел факельный марш бандеровцев*" [47]. Таким чином, новинні портали створюють образ "неонацистів" українським націоналістам, що має негативний вплив на сприйняття та формування думки про українців у читачів.

- лексико-синтаксичні:

Синоніми – акцентування уваги адресатів на конкретному слові. Як приклад можемо навести слова голови Міністерства оборони України Олексія Резнікова, які часто використовувалися ЗМІ: "*Просто перестаньте блокувати*

можливість **публічно**, легально, **відкрито** придбавати потрібні нам засоби захисту і зброю через агентство NSPA” [49]. У англійському перекладі цього моменту збережено наявність синонімів, і, таким чином, і акцентування висловлення: “*Just stop blocking the opportunity to **publicly**, **legally**, **openly** purchase the defensive means and weapons we need through the NSPA*” [48]. У цій ситуації ми стикаємося з явищем перекладу вже зманіпульованого тексту.

Порівняння – актуалізація теми для пересічної людини, порівнюючи тему з більш звичними для людини поняттями. У нещодавно опублікованій статті під назвою “Спасет ли Россия Украину?”, автор порівнює Україну з “жертвовною вівцею”: “*Последние (українська еліта - прим. авт.) вполне отдают себе отчет, что им, как и всей стране, уготована роль **жертвенного барашка** в борьбе англосаксов за собственное выживание*” [52]. Таке порівняння націлене виключно на применшення важливості України як незалежної країни – читач, провівши паралель, вважатиме державу жертвою, яка не здатна самостійно вирішувати свою долю. Пропонуємо також розглянути ще один приклад порівняння: “*На Украине сейчас происходит государственный террор, сравнимый со временами гитлеровской оккупации, считает директор Службы внешней разведки России, председатель Российского исторического общества (РИО) Сергей Нарышкин*” [53]. Така маніпуляція порівняння влади України з режимом Третього Райху є певною мірою типовою для російських ЗМІ, проте її ідеологічний вплив на свідомість читачів є значним – реципієнт, при згадці про владу України, асоціюватиме її з гітлерівською Німеччиною.

- лексико-прагматичні:

Пресупозиція – складова прагматики, суть якої полягає в нечіткій передачі інформації із метою нав'язування думки одержувачу інформації. Це поняття вже багаторазово використовувалося російською пропагандою. Для прикладу, у статтях, які стосувалися відповіді українському політику на коментар щодо порушення Кремлем Будапештського меморандуму, було написано наступне: “*...призвал не привязывать международный договор к*

внутригражданской на Украине, сложившейся после госпереворота 2014 года в Киеве..." [50]. Пресупозиція тут доволі чітка: українська влада є "нелегітимною", а в самій Україні – громадянська війна. Російські пропагандистські канали намагаються схилити думку читача на свій бік, використовуючи ідеологічну текстуалізацію. Таким чином, читач, побачивши інформацію про те, що теперішній керівний апарат України прийшов до влади внаслідок "державного перевороту", і окремі регіони України були незадоволені зовнішньою чи внутрішньою політикою Києва та "вирішили" перестати бути частиною цієї держави, може скласти хибне уявлення про політичну ситуацію в Україні та нині її невідконтрольних територіях. Враховуючи цей факт, можна сміливо стверджувати, що політична ситуація передана некоректно і виділяє лише ту сторону, яка вигідна позиції Уряду Російської Федерації, тому пресупозиція у цьому випадку використана з метою маніпуляції громадською думкою.

Дейксис – використовується з метою створення необхідного образу для мовця або поняття в уяві реципієнта. Дейксис – доволі часте явище у новинних статтях, адже з його допомогою можна навіяти читачу таке уявлення про ту чи іншу подію чи особу, яка необхідна ініціатору маніпуляції. Чи не раз російські ЗМІ використовували образ президента Владіміра Путіна як "спасителя" з метою прищепити останньому постать героя: *"Вот так Путин спасает украинцев от холодной зимы. Только вот надо ли очередной раз идти навстречу, гарантированно получив потом плевков в спину?"* [51]. У конкретному випадку Путіна зображають чи не месією, який прагне допомогти країні, яка не збирається йти йому назустріч. Схоже використання образу простежуємо у наступній статті, яка стосувалася "законного приєднання" Кримського півострова до складу Російської Федерації: *"Президент России Владимир Путин, поддержав стремление крымчан вернуться на свою историческую родину, спас их от рабства, заявил глава Крыма Сергей Аксенов"* [54]. У цьому випадку, образ "Путіна-спасителя" поєднується з образом "Путіна-визволителя" жителів Криму, тому, навіть якщо така

маніпуляція є свідомим викривленням реальної дійсності, вона все одно матиме ідеологічний вплив на свідомість читача, в уяві якого президент є нічим іншим, як "рятівником народів".

2.4. Маніпуляція на стадії остаточного формування перекладеної новини.

На цьому етапі виконуються маніпуляції, пов'язані з остаточною версією перекладеної статті: автор може змінити порядок тексту, заголовків, видалити або додати коментарі, картинки та інші мультимедійні елементи, включаючи фотографії, відео, аудіофайли і графіку. В цілому, цей етап не прямо пов'язаний з самим перекладом, але варто зазначити, що термін "перекладач новин" може застосовуватися або до журналістів, що і перекладають, і редагують новинні тексти, або до перекладачів, які працюють разом з журналістами і зазвичай називаються "транседіторами", тобто перекладачами-редакторами. Перші, як правило, володіють відповідними журналістськими знаннями, а також значним досвідом роботи в засобах масової інформації, але вони не навчені перекладу. Вони рідко називають себе перекладачами, які, на їхню думку, виконують більш пасивну і низькорангову функцію. З іншого боку, останні, як правило, не є освіченими журналістами, але мають досвід роботи в галузі перекладу. Обидва процеси (перекладу і редагування) ставлять перед собою завдання відбору, виправлення, перевірки, доповнення або скорочення тексту та створення його остаточної форми, яку згодом читатимуть у ЗМІ.

У певних умовах перекладач перетворюється на ненавмисного маніпулятора, оскільки текст, який він перекладає, часто вводить в оману цільову аудиторію, хоча й перекладач робить це мимоволі, оскільки просто відтворює вихідний маніпулятивний документ. Для цього перекладачеві новин необхідно розуміти, які найпоширеніші маніпуляції присутні у перекладених новинах [8]:

- **Заміна заголовків і лідів:** нові заголовки і ліди (інформативний короткий виклад матеріалу статті на початку статті) часто змінюються, щоб краще відповідати вимогам цільового читача або вимогам цільової публікації. Заголовки новин завжди є першим, що потрапляє в очі читачам, завдяки своєму

стилістичному та риторичному стилю. Українські ЗМІ також дуже часто маніпулюють повідомленням саме за допомогою використання заголовків чи лідів. Прикладом цього є переклад новини, опублікованої 7 грудня 2021 року газетою The New York Times під назвою "*Biden Expected to Offer Warnings and Alternatives in Call with Putin*" [42]. Перекладена версія була опублікована ТСН того ж дня (7 грудня 2021 р.) та має назву "*Розмова Путіна та Байдена визначить, чи залишиться Україна незалежною — NYT*" [43]. Тільки в одному заголовку ми бачимо такі стратегії маніпуляції як використання емоційного аспекту за допомогою риторичного запитання ("*...чи залишиться Україна незалежною*" [43]) та посилання на "перевірене джерело". Зв'язок між маніпуляцією та риторичним запитанням полягає в тому, що риторичні прийоми часто використовуються в маніпулятивних ситуаціях, оскільки цей тип запитань є пресупозиційним. Але окрім риторичного запитання, варто звернути увагу на зміст заголовку. Поняття "незалежність" для українського народу має велике значення, адже впродовж усієї своєї історії українці були і є вимушені виборювати свою незалежність, а тому схоже питання стурбує чи навіть налякає цільову аудиторію (українців), чим змусить її прочитати статтю. Цитата "*Розмова Путіна та Байдена визначить, чи залишиться Україна незалежною*" [43] є перекладом речення, яке присутнє у статті, але лише в другому абзаці: "*The meeting, perhaps Mr. Biden's highest-stakes leader-to-leader conversation since he took office more than 10 months ago, may set the course for Ukraine's ability to remain a fully independent nation*" [42]. У цій ситуації ми стикаємося з валідністю (коли автор висловлює більшу чи меншу впевненість у справжності повідомлення). Але в перекладеній версії модальних допоміжних не збереглося, за даними ТСН New York Times без вагань заявляє, що зустріч визначить, чи залишиться Україна незалежною.

- **Видалення надлишкової інформації:** матеріал може бути "зайвим" для читача, який географічно і культурно відірваний від представленої реальності. Навіть у прикладі, що ми вже аналізували у попередньому абзаці, бачимо, що у перекладеній версії автор пропустив частину інформації, пов'язану з

президентом США Байденом ("*...Mr. Biden's highest-stakes leader-to-leader conversation since he took office more than 10 months ago...*") [42], причиною цього може бути те, що українців більше цікавить ситуація, пов'язана з їхньою країною, а перекладач вирішив, що інформація про Дж. Байдена є неважливою. Таким чином, причина видалення частини тексту полягала в тому, щоб зробити переклад більш пристосованим для цільових читачів.

- **Додавання інформації:** це може бути важлива довідкова інформація, коли цільові читачі різняться і виникає необхідність надати довідку, яка не завжди відома в новому середовищі. Однак іноді інформацію додають саме з маніпулятивними намірами. Наприклад, у вже згадуваному нами інтерв'ю Президента України *The Guardian*, ми знаходимо доповнення до оригінальної цитати: "*It's like having a group of people around a table spending a nice evening together. If someone doesn't want to sit at the table, he'll definitely ruin the party*" [36], що перекладена як "*Компанія зібралася за столом добре провести вечір, і якщо хтось не хоче сидіти за столом, він обов'язково зіпсує свято. Або йому зіпсують*" [37]. Останнє речення "*Або йому зіпсують*" в оригіналі взагалі не згадується. Перекладач пом'якшує цільовий текст, надаючи додаткову інформацію, роблячи "*когось*" не обов'язково винним, але й жертвою обставин. Інший приклад доповнення в статті: "*There are holes everywhere, and with your arms and legs, you are trying to close them up. This is how we're living. We are closing the holes...But we're not sinking!*" [36], що перекладається як "*Всюди діри, і ти руками й ногами закриваєш це. Це те, в чому ми зараз живемо. Ми закриваємо діри...Але ми не тонемо. Ми не корабель, що тоне, але ми закриваємо діри*" [37]. Переклад цитати насправді точний, збережена метафора "*з руками й ногами*", що означає "*повністю*", немає яскравих маніпуляцій. Але останнє речення у вихідному тексті не згадується, і, додаючи його до перекладу, перекладач знову повторює інформацію, привертаючи увагу до останнього вислову та відволікаючи його від попередніх, пом'якшуючи метафору "*потоплюючого корабля*" [37]. Далі В.Зеленський продовжує: "*А переїхати просто в будь-яке приміщення мені не дозволяє охорона. Я й так*

"порівав" кортеж. У нас там було по 12-20 машин, зараз ми їздимо на трьох..." [37], ці речення додано до перекладу, в оригіналі вони відсутні. Тим не менше, речення спрямовані на те, щоби "виправдати" мовця та додатково пояснити ситуацію.

- **Зміна порядку абзаців:** корисність матеріалу в новому контексті, а також стиль публікації можуть створити необхідність зміни порядку абзаців. Можемо стверджувати, що хоча зазвичай порядок абзаців не завжди впливає на виклад матеріалу і може бути необхідним у зв'язку з вище наведеними обставинами, такий прийом також може мати маніпуляційний підтекст. У наступному прикладі перекладач навіть зацентрував свою увагу на порядку. "Ви з цього почали, і для мене це – болюче питання" – цитує В. Зеленського Офіс Президента [37]. Цікаво, що питання, про яке у цитаті згадує Президент, не розглядалося першим чи хоча б у першій частині статті. Так перекладений текст змінюють на такий, що краще відповідає поставленій ініціатором меті.

Питання актуальності новин і обізнаності в тематиці цільового читача зазвичай слугують обґрунтуванням таких маніпуляцій. Результатом процесу перекладу новин є формування нового тексту, призначеного бути "новиною" для іншої публіки відповідно до текстових стандартів іншої мови.

Отже, кожен етап маніпуляції має важливе значення, тому що змінює сприйняття новин цільовим читачем. У нашій дослідницькій роботі ми в основному зосереджуємо увагу на третьому та четвертому етапах процесу перекладу новин, але ми не можемо не враховувати вплив кожної стадії на вихідний матеріал – новину. Водночас важливо зазначити, що не всі новинні статті проходять всі стадії маніпуляції. Отже, цілком нормально, якщо новинна стаття не зазнає додаткових маніпуляцій на етапі відбору тексту з новинної статті для перекладу або на етапі перекладу новини (перекладач може перекласти тільки той текст, який вже зманіпульований).

В цілому, ЗМІ потребують визнання, а тому змушені робити все можливе, щоб привернути увагу читачів. У результаті новини не є точним описом подій. Економічні та політичні погляди також впливають на те, як події сприймаються

та формуються. У руках зацікавлених сторін, які хочуть змінити шкалу соціально-економічних пріоритетів, змінити політичний порядок і використовувати широку суспільну аудиторію для підтримки своїх цілей, маніпулювання ЗМІ є надзвичайно потужним інструментом. Використання різноманітних методів пропаганди, вибіркової інформації, придушення певних думок і постійно популярне відволікання суспільної уваги – все це використовується засобами масової інформації із метою маніпулювання. Ці численні стратегії засновані на поширеному переконанні, що у сучасному світі люди не вміють концентрувати свою увагу протягом довгого проміжку часу. ЗМІ можуть відволікати увагу як певних людей, так і цілих країн.

Маніпуляції з перекладом можуть бути позитивними або негативними, свідомими або несвідомими, обов'язковими або довільними. Переклад не може відбутися у чисто лінгвістичному всесвіті, де фахівці зосереджуються виключно на еквівалентності тексту. Екстралінгвістичні змінні, такі як ідеологічний, економічний та статусний патронаж, комерційні сили та запити потенційної аудиторії також впливають на переклад. Хоча присутності ідеології перекладача уникнути неможливо, процес перекладу також неминуче націлений на те, щоб зробити зрозумілими речі, які раніше були непевними, і навпаки. Загалом, на визначення того, корисна чи шкідлива така маніпуляція, впливатиме соціально-історичне середовище.

ВИСНОВКИ

Ідеологія, яка є ядром суспільно-політичної свідомості як окремої людини, так і суспільства в цілому, проникла в усі сфери людського життя. Суб'єкти, які формують ідеологію як інструмент для вираження та нав'язування іншим власних інтересів, формують псевдосамосвідомість певної групи за допомогою систематизованих поглядів, пропущених крізь призму інтересів, переконань та ідеалів. Ідеологізаційні процеси не обійшли медіапростір, до того ж саме маніпулювання текстом на рівні медіадискурсу є одним із найвпливовіших замаскованих методів встановлення контролю над читачем та нав'язування тих чи інших соціополітичних думок.

Метою проведеного дослідження було проаналізувати відображення маніпуляцій у новинно-політичному дискурсі з точки зору перекладознавства та дослідити корпус вибірок із більш ніж 160 українських, російських та англійських ЗМІ. Нашу наукову роботу можна вважати певним внеском у дослідження маніпуляцій у політичному дискурсі з точки зору перекладознавства. Однак таке дослідження може бути корисним для тих, хто прагне зрозуміти та розрізнити в тексті прийоми маніпуляції та можливі стратегії перекладу ідеології та ідеології перекладу. Беручи до уваги всі наведені у дослідженні приклади, можна з упевненістю стверджувати, що із метою поширення ідеології в новинних статтях агент перекладу часто вдається до різних маніпулятивних методів як на лексичному чи синтаксичному, так і на семантичному рівнях.

Вважаємо, що мовні маніпуляції виникають на перетині ідеологій. Особливо чітко це можна простежити у російськомовних статтях, де прослідковується поширення ідеології "руського мира", а тому саме російськомовні новини часто стають предметом дослідження мовних маніпуляцій. Кількість маніпуляцій в одній російськомовній статті здебільшого у декілька разів більша, ніж в одній англо- чи українськомовній статті на цю ж тематику. Тим не менше, навіть в українськомовних джерелах ми можемо простежувати вплив ідеології на переклад. Іноді це може бути "насаджування"

ідеології "руського мира" у ході інформаційної війни. Але навіть не у контексті потужної ідеології Російської Федерації, українські ЗМІ часто модифікують із певною політичною метою. Прикладом цього якраз і є переклад інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського виданню *The Guardian* [36], де задля покращення авторитету чинного президента було застосовано велику кількість методів мовних маніпуляцій.

У зв'язку з тим, що однією з функцій перекладу є націєтворча, виокремлена перекладознавцем М. Стріхою ще у 2008 році [8, 22-23], вважаємо, що подальше вивчення впливу ідеології на новинний переклад, а також створення чітких теоретичних засад для вивчення маніпуляцій у перекладі та перекладу маніпуляцій є одним з важливих завдань перекладознавства двадцять першого століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Теоретичні джерела:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Москва. 1975. 240 с.
2. Кам'янець А. Б. Мовні засоби маніпуляції в медійному дискурсі та відтворення їх у перекладі. *Іноземна філологія*. 2011. Вип. 123. С. 170–177.
3. Макляк Н. В. Маніпулятивна семантика новин у медіаперекладі кризової доби. *Studia Linguistica*. 2009. Вип. 3. С. 186–191.
4. Рудницкая Н. Н. Перевод как объект воздействия политической идеологии. *Балтийский гуманитарный журнал*. 2013. Вип. 1. 25–27 с.
5. Стріха. М. В. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. Київ. *Факт: Наш час, Сер. «Висока полиця»*. 2006. 344 с.
6. Цюрупа М. В. Основи сучасної політології: Підручник для студентів ВУЗів. Київ: Кондор. 2009. 354 с.
7. Beard, A. *The Language of Politics*. London: Routledge. 2000. 133 p.
8. Bielsa, E., and Bassnett, S. *Translation in Global News*. London and New York Routledge. 2009. 168 p.
9. Chen, Ya. *The Translator's Constrained Mediation in Trans-editing of News Texts Narrating Political Conflicts*. *Cultus: the Journal of Intercultural Mediation and Communication*, 1. 2008. P. 34-55.
10. Chomsky N. "10 Strategies of Manipulation by the Media". *Media Control*. 2017. 3 p.
11. Dukāte, A. *Manipulation as a specific phenomenon in translation and interpreting*. Doctoral dissertation, University of Latvia. 2007. 220 p.
12. Fawcett P. ed. by M, Baker. *Ideology and translation* Routledge Encyclopedia of Translation Studies Peter Fawcett. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 1998. P. 106–111.

13. Fowler, R. Power. In T. A. van Dijk. *Handbook of Discourse Analysis*, Vol. 4. London: Academic Press, Inc. 1985. P.61-82.
14. Fowler, R. *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge. 1991. 254 p.
15. Hatim B. and Mason I. *The translator as communicator*. The Taylor & Francis e-Library. 2005. P.119-124
16. Kramina, A. *Translation as Manipulation: Causes and Consequences, Opinions and Attitudes*. 2004. 5 p.
17. Lefevere, A. *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*, ed.: Theo Hermans, London, 1985. 254 p.
18. Lefevere, A. *Translation, Rewriting and Manipulation of Literary Fame*. London; New York, Routledge. 1992. 134 p.
19. Lewin K. (1947) *Frontiers in Group Dynamics: II. Channels of Group Life; Social Planning and Action Research*. 1947. P. 5-40.
20. Lewin, K. *Field theory in social science: selected theoretical papers*. Harpers. 1951. 346 p.
21. Milton, J. & Bandia, P. *Agents of translation*. Amsterdam: Benjamins. 2009. 337 P.
22. Ng, S. H. & Bradac, J. (1993) *Power in Language. Verbal Communication and Social Influence*. Newbury Park: Sage Publications. 1993. 272 p.
23. Nordlund M. *Linguistic manipulation: an analysis of how attitudes are displayed in news reporting*. 2003. 46 p.
24. Reah D. *The Language of Newspapers*. London: Routledge. 1998. 120 p.
25. Schäffner C. ed. by M. Calzada-Pérez. *Third Ways and New Centres - Ideological Unity or Difference? Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology-ideologies in Translation Studies (Kindle Edition)*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 1998. P. 23-41
26. Shoemaker P., Vos T. *Gatekeeping Theory*. Routledge. 2009. 184 p.

27. Tymoczko M. Third Ideology and the Position of the Translator - In What Sense is a Translator 'In Between'? London: Routledge, Taylor & Francis Group. 1998. P. 181-201.
28. Vuorinen E. Translation as Intercultural Communication, Series: Benjamins translation library, v. 20. 1997. P. 161.
29. Xia L., Wang W. Language Research in Multilingual Settings. Institutionalization in News Translation: The Use and Abuse of Manipulation, University of Sydney, Australia, 2020. P. 71-93.
30. Словник української мови (СУМ-11) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/> (Дата звернення: 15 січня 2022)
31. Engels F. Letter to Mehring. Translated by Donna Torr, International Publishers, 1968. (Original work published in 1893) [Electronic Source] – Available from: https://www.marxists.org/archive/marx/works/1893/letters/93_07_14.htm (Date of access: Jan 15, 2022)
32. На Украине захотели ударить по российским военным заводам <https://ria.ru/20220210/udar-1772163992.html>
33. Українська техніка здатна пошкодити 10 танків одним ударом, – Бадрак https://www.youtube.com/watch?v=HN6p_Sz0JnA
34. Зеленский выразил недовольство неучастием ООН в заседании "Крымской платформы" в Киеве <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/12482679>
35. Виступ Президента України Володимира Зеленського на загальних дебатах 76-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-na-zagalnih-70773>
36. Volodymyr Zelenskiy: 'My White House invitation? I was told it's being prepared' <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/07/volodymyr-zelenskiy-tv-comic-who-became-ukraine-president-trump-putin>

37. Interview by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy with The Guardian <https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-guardian-60085>
38. Главред. (2021) США і ЄС домовилися вдарити по Росії в разі нападу на Україну. Available from: <https://glavred.net/world/ssha-i-es-dogovorilis-udarit-po-rossii-v-sluchae-napadeniya-na-ukrainu-10325819.html>. Date of Access: December, 8, 2021.
39. An official website of the United States Government. (2021) Secretary Blinken's Call with President of the European Council Michel. Available from: <https://www.state.gov/secretary-blinkens-call-with-president-of-the-european-council-michel/>. Date of Access: December, 8, 2021.
40. "Мы не знаем, принял ли Путин решение". Главное из заявления помощника Байдена <https://news.liga.net/politics/news/my-ne-znaem-prinyal-li-putin-reshenie-glavnoe-iz-zayavleniya-pomoschnika-baydena>
41. Russia could seize Kyiv in days and cause 50,000 civilian casualties in Ukraine, U.S. assessments find <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/05/ukraine-russia-nato-putin-germany/>
42. The New York Times. (2021) Biden Expected to Offer Warnings and Alternatives in Call With Putin. Available from: <https://www.nytimes.com/2021/12/06/us/politics/biden-putin-call-ukraine>.
43. ТСН. (2021) Розмова Путіна та Байдена визначить, чи залишиться Україна незалежною — NYT. Available from: <https://tsn.ua/politika/rozmova-putina-ta-baydena-viznachit-chi-zalishitsya-ukrayina-nezaleznoyu-nyt-1927027.html>
44. Кризис вокруг Украины: СМИ рассказали о новых опасениях США по поводу угрозы вторжения <https://www.bbc.com/russian/news-60276597>

- 45.«Отношения у нас хуже некуда» США и Россия на грани новой холодной войны. Почему в Америке этому не придают значения?
<https://lenta.ru/articles/2021/03/22/conflict/>
- 46.Кремль сожалеет, если Киев решил де-юре отгородиться от Донбасса
<https://tass.ru/politika/11751879>
- 47.Недалеко от офиса Зеленского в Киеве прошел факельный марш бандеровцев <https://tass.ru/obschestvo/13344349>
- 48.Oleksiy Reznikov: "We are ready to fight back. As of today, there is no threat that would require switching to wartime rails."
https://en.lb.ua/news/2022/02/03/9171_oleksiy_reznikov_we_ready.html
- 49.Резніков про відмову Німеччини у допомозі Україні: Спостерігається дуже потужна залежність від РФ <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/reznikov-zvinuvativ-nimechchinu-v-zalezhnosti-vid-rosiji-za-vidmovu-dati-ukrajini-zbroyu-novini-ukrajini-50212721.html>
- 50.Присоединение Крыма не имеет отношения к подписанному Россией Будапештскому меморандуму – представитель РФ в ООН
<https://newdaynews.ru/crimea/738404.html>
- 51.Как Путин спасает Украину от холода
<https://masterok.livejournal.com/7471958.html>
- 52.Спасет ли Россия Украину <https://ria.ru/20220211/ukraina-1772381710.html>
- 53.Нарышкин сравнил ситуацию на Украине с гитлеровским террором
<https://ria.ru/20220118/ukraina-1768323487.html>
- 54.Аксенов заявил, что Путин спас крымчан от рабства
<https://ria.ru/20171221/1511467498.html>
- 55.Зеленський в інавгураційній промові: "Я розпускаю Верховну Раду"
<https://www.bbc.com/ukrainian/news-48334059>
- 56.Зеленский призвал чиновников вешать в кабинете фотографии своих детей, а не его портрет <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/6448716>

АНОТАЦІЯ

У науковій роботі досліджено явище маніпуляції в новинному дискурсі, яке є однією з найактуальніших проблем сучасної філології. Явище маніпуляції складається з найрізноманітніших тактик впливу, таких як підтасовка фактів, поширення фейкової інформації та застосування "мовних маніпуляцій". Розуміючи, що на сферу перекладу впливають різні актори та агенти перекладу, які можуть керуватися власними мотивами, процес і результат перекладу можна вивчати ширше, адже перекладачі не завжди вільні, коли вибирають техніки для перекладу статей політичного спрямування. Автори пропонують розділити переклад новинної статті на чотири головні етапи, кожен з яких може змінити результат сприйняття статті цільовою аудиторією.

Основною метою роботи є аналіз прикладів та виокремлення стратегій маніпуляції, що застосовуються в корпусі зразків, оцінка їх ідеологічного впливу та механізмів їх відтворення. У ході дослідження проаналізовано більше 160 статей, з яких було обрано та представлено у нашій роботі найяскравіші приклади маніпуляцій у перекладі новин. Актуальність теми дослідження зумовлена стрімким розвитком ЗМІ та їхнім впливом на процес глобалізації, політичну ситуацію в Україні, громадянське суспільство та рецепції категорії "Україна" в українсько-, російсько- та англомовному середовищах.

Основні завдання, виконані у дослідженні: розглянуто явище новинного перекладу, лінгвістичної маніпуляції у перекладі з теоретичної точки зору; досліджено принципи маніпуляції, а також маніпулятивні елементи перекладу; проаналізовано різні стратегії маніпуляції у перекладі; виокремлено етапи перекладу новин та те, як вони впливають на сприйняття читачів; проаналізовано корпус зразків новинних маніпуляцій та їх переклад; зроблено висновок, чи впливає перекладацька маніпуляція на сприйняття інформації в представленому корпусі зразків. Методи, використані при дослідженні обраної теми: дескриптивний аналіз, методи класифікації, контрастивний аналіз різних

інтертекстуальних елементів в оригіналі та перекладі, контекстний аналіз та дискурс-аналіз.